

De Sint-Pauluskerk

De Sint-Pauluskerk van Vossem heeft een bijzondere charme. Is het de landelijkheid van het oude kerkhof met de lage muren, zijn het de huizen die als een ring rond het dorpsplein deze plek tegen verloedering beschermen?

Houdt het gebouw zelf, met zijn karakteristieke torenspits en zijn uitnodigende kerkpoort, de bezoeker in zijn bewondering gevangen?

Het hoeft ons niet te verwonderen dat de kerk van Vossem model stond voor het vermaarde schilderij “De St-Hubertusmis te Tervuren”. Ook Hippoliet Boulenger schatte de picturale waarde van het kerkje zeer hoog en verkoos haar boven de Sint-Hubertuskapel om het landelijk tafereel met de bedevaartgangers te schilderen.

Wie het kerkje van Vossem binnentreedt ondergaat een andere charme, die van ingetogenheid en warmte. De ruimte is naar mensenmaat gemeten: de hoogte en breedte van de beuken, de lengte van de kerk, de eenvoud en de soberheid in de architectuur – men voelt dat deze kerk voor het dorp en zijn mensen gemaakt is.

Wie de bouwheer was, de pastoor of de plaatselijke heer van het rijke Hof van Vossem, laten we in het midden (hierover bestaan geen documenten). Een feit is dat één van hen (of beiden) de opdracht hebben gegeven het primitieve houten kerkje of kapel te vervangen door een duurzaam stenen gebouw, een kerk die in Romaanse stijl gebouwd werd. Dit gebeurde rond 1200, de periode waarin Vossem een onafhankelijke parochie werd. Tot die tijd was ze afhankelijk geweest van de parochie Leefdaal.

De bouwmeester koos voor het Maaslandse bouwmodel. Volgens deze school werd het schip samengesteld uit een middenbeuk en 2 zijbeuken. In de oostelijke richting werd er nog een vierkant priesterkoor aan toegevoegd, dat uitgebouwd werd met een halfronde absis. De aanbouw van een westertoren zonder toegang is nog een kenmerk van de Romaans-Maaslandse stijl. ([plattegrond boekje p. 7](#)), in tegenstelling tot de kerken ten westen van de Zenne en ten noorden van de as Brussel – Leuven waarbij we kerken vinden die een vieringstoren hadden (op de kruising van de middenbeuk en de kruisbeuk).

De kerk van Vossem ligt ten noorden van de Voer, terwijl alle andere kerken in de vallei (Leefdaal, Sint-Verona, Bertem en Heverlee) ten zuiden van de rivier liggen langs de oude weg tussen Leuven en Tervuren. Op zoek naar een verklaring menen sommigen dat de bouwheer verplicht was de kerk te bouwen tussen de toen meest belangrijke hoven: het Hof van Vossem (of der 12 apostelen) en het Hof ten Oudenvoorde. Daarbij komt nog dat men destijds daar bouwde waar men de bouwmaterialen, kalkzandsteen in dit geval, kon vinden. Dat spaarde heel wat moeite en transportkosten uit. Uit een bodemonderzoek is gebleken dat aan de oevers van de Voer deze kalkzandsteen te vinden was. Zonder dat nu nog te kunnen bewijzen is het mogelijk geweest dat men in de 12^e eeuw in de buurt van de kerk een steengroeve heeft geëxploiteerd die de nodige bouwstenen heeft geleverd. Een ander argument voor deze locatie kan gevonden worden in de veronderstelling dat op die plek in de Frankische periode een grafveld van de heren van Vossem bestond waarin een kapel van hout en leem stond.

Onze kerk bestond dus uit een middenbeuk en 2 zijbeuken. Tussen beide beuken vinden we pijlers die met elkaar worden verbonden door ronde bogen. Deze scheidingsbogen hebben als

functie de bovenstaande muren en het dak te dragen. De pijlers waren dus erg belangrijk. Zij moest sterk genoeg zijn om de zware bovenmuren te dragen. Daardoor zien we in de Romaanse stijl steeds dikke pijlers die dicht bij elkaar staan. In de kerk van Vossem waren er oorspronkelijk zes pijlers langs beide kanten van de middenbeuk. Zij waren elk drie meter hoog en waren twee meter van elkaar verwijderd.

De ruimte van de Sint-Pauluskerk werd verlicht door 10 vensters in de middenbeuk en vijf kleine vensters in elke zijbeuk. De vensters van de middenbeuk worden 'bovenlichten' genoemd omdat zij zich tussen het centrale dak en de daken van de zijbeuken bevinden. Deze vensters staan telkens boven een scheidingsboog en zijn symmetrisch opgebouwd.

De kerkruijnte werd betreden langs twee deuren die zich in de noorder en zuidermuur in de zijbeuken bevinden. De deur in de noordermuur wordt gewoonlijk 'lijkpoort' genoemd omdat langs daar, bij begrafenissen, het lichaam van de overledene buiten gedragen werd. De andere deur in de zuidergevel wordt ook wel eens 'paradijspoot' genoemd. Deze deur bestaat niet meer, want werd rond 1700 dichtgemetseld. In de buitenmuur zien we echter nog de littekens van haar eerder bestaan. De oude 'lijkpoort' bestaat nog steeds en is zuiver Romaans van constructie. Boven de rechthoekige deur wordt de muur geschraagd door een ontlastingsboog. De opening die zo ontstaat tussen de deur en de boog wordt opgevuld met een timpaan die gedragen wordt door twee kraagstenen die in de muur zijn gemetseld. ([tekening van het deurtje p. 12](#)).

Het koor is van de middenbeuk gescheiden door een boog die 4 meter breed is en 5,50 meter hoog, wat een belangrijke opening is om de indruk te wekken dat koor en beuk één ruimte vormen. Architectonisch is het koor wel merkwaardig. De binnenkant is in het grondplan onregelmatig uitgetekend en er is ook geen symmetrie in de uitsnijding van de vensters en de deuren. Daarentegen zijn de buitenmuren van het koor bijzonder keurig uitgevoerd. De versiering met lisenen breekt de eentonigheid van de buitenmuur terwijl ook het dak gesteund wordt door een kroonlijst gevormd door rondboogfriezen. Dat maakt het uitzicht ongewoon fraai en het hele concept getuigt van de goede smaak van de ontwerper of uitvoerende bouwmeester. Lisenen zijn platte, iets uit de muur springende pilasters.

Wat nogal opvalt is de ongewoon dikke muur van de absis – 1 meter dik – zoals aan de basis van de toren. Misschien heeft hij ooit wel een stenen tongewelf gedragen. Dit kunnen we echter niet meer achterhalen omdat er in 1695 een houten kruisribgewelf gebouwd werd ter vervanging van een gewoon houten plafond of het veronderstelde tongewelf.

In de absis is er een holte in de muur uitgespaard. Hier werd een credenstafel (tafel met benodigdheden voor de mis op) ingericht. In zijn gotische uitvoering is deze 'tafel' een credensnis geworden. Deze nis heeft in haar bodem twee smalle afvoerbuizen om water te laten wegvloeien. Vreemd genoeg hebben zij een verschillende geometrische vorm. Het linkerbekken is rond, het rechter is vierkant. Vermoedelijk is het een 15^e eeuwse kunstwerk. De nis heeft een breedte van 0,80 meter en ze is 1,10 meter hoog.

De deur in de noordermuur van het koor is de oudste deur van de kerk, vermoedelijk sedert de jaren 1300 nog niet vervangen. Zij geeft toegang tot de oude noordersacristie. Zij is versterkt met ijzeren banden en is met talrijke spijkers beslagen. De overkluizing met een tongewelf laat vermoeden dat deze sacristie bijna zo oud is als de kerk zelf.

De deur in de zuidermuur leidt naar de huidige sacristie die in 1695 gebouwd werd. Men denkt dat deze deur wel toegang gaf tot de allereerste sacristie van de kerk.

De toren heeft een basis van 5 op 5 meter. De muren zijn 1 meter dik. De hoogte van de oude Romaanse toren bedroeg ongeveer 15 meter tot de kroonlijst + 5 meter van de piramidale spits. Men bereikt de eerste verdieping van de toren langs een stenen wenteltrap die in de hoek van de toren buitenwaarts is opgetrokken. De wenteltrap is zo oud als de kerk zelf. Het torentje van de wenteltrap is gevormd door een kegelvormig stenen dak dat aanleunt bij de toren. De trap wordt betreden langs een deur in de westerkant van de zuiderzijbeuk. Onderweg naar boven is een smalle spleet de enige lichtbron om de trap te verlichten. De wenteltrap geeft uit op een verdieping die vroeger als klokkenkamer gebruikt werd.

Op de bovenverdieping van het oude klokkenhuis (nu de tweede verdieping van de toren) vinden we vier primitieve galmgaten. Zij werden toegemetseld tijdens de verbouwingsperiode van 1699, maar zijn bij de restauratie van 1970 terug opengemaakt.

In de noordermuur, tussen de sacristie en de zijbeuk, is een nis aangebracht op manshoogte. Op het eerste zicht lijkt dit een schietgat geweest te zijn, maar onze kerk heeft nooit een defensieve functie gehad. In alle waarschijnlijkheid is deze nis gebruikt om er een stallaarn in te plaatsen om de kerkgangers te helpen bij donkere winterdagen de weg naar de kerkdeur te vinden. Het was niet ongewoon om dat 's winters vroegmissen werden opgedragen om 5 of 6 uur. In de zuidermuur had men zulke nis niet nodig omdat men daar de lantaarn kon plaatsen in het venster van de oude kleine sacristie.